

КРИТЕРІЇ ЯКОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДОПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В ШКОЛАХ РЕГІОНУ: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТИ

Геннадій Москалик. Критерии качества внедрения допрофессиональной подготовки в школах региона: психолого-педагогический и экономический аспекты.

Gennady Moskalyk. Criteria of quality of pre-vocational training implementation in the schools of region: psychological, educational and economic aspects.

А Робота присвячена аналізу стану впровадження допрофесійної підготовки та розробці критеріїв її якості.

А Работа посвящена анализу состояния внедрения допрофессиональной подготовки и разработке критериев её качества.

С The work is devoted to the analysis of the state of pre-vocational training and development of criteria of its quality.

Ключові слова: критерії якості, допрофесійна підготовка, психолого-педагогічний і економічний фактори.

Ключевые слова: критерии качества, допрофессиональная подготовка, психолого-педагогический и экономический факторы.

Key words: quality criteria, prevocational training, psychological, pedagogical and economic factors.

Актуальність проблеми. Суспільно-політичні зміни в Україні і світі, різкий розвиток науки і техніки зумовлює підготовку якісно нового, конкурентоспроможного фахівця будь-якої галузі народного господарства. У свою чергу, економіко-географічні особливості розміщення підприємств повинні зумовлювати вибір професійно-технічними, вищими навчальними закладами напрямів здійснення підготовки фахівців за необхідними регіону спеціальностями. У більшості вітчизняних закладів освіти виробилися системи, традиції, накопичився багаторічний досвід підготовки фахівців нової (ринкової) генерації, сформувався сталий висококваліфікований кадровий склад педагогів. Закріпленню вказаних позицій у державі та введеному виважених компетентних змін у галузі освіти повинне сприяти і чинне законодавство.

Основними чинниками, що впливають на сталий та успішний розвиток регіону, є загальновідомі фактори: економічні, соціальні, екологічні; політичні; інші. Вони мають комплексний вплив, є взаємозумовленими.

Зупинимося на економічному факторі, оскільки підготовка якісних, конкурентоспроможних на ринку праці кадрів є одним із пріоритетних завдань освітньої галузі. Підготовка працівників високої кваліфікації здійснюється не лише під час навчання у школі чи ВНЗ. Фахівець протягом усього життя вдосконалюється, змінюється, інтегрується в суспільство. Це можливо лише завдяки постійному розвитку та суспільній реалізації безперервної освіти (у т. ч. освіти для людей третього віку). Не дивлячись на системні наукові напрацювання у сфері допрофесійної підготовки, намагання та спроби вчених, педагогів-практиків, керівників освіти різних рангів, належного покращення справ і очікуваного ефекту в системі професійної й допрофесійної підготовки практично не відбулося. Головною причиною цього є відірваність науки і практики допрофесійної підготовки, обрання майбутньої спеціальності, професії, фаху від потреб і соціальних замовлень еко-

номіки регіону. Викривлення відносин між потребою і пропозицією завдає нищівного удару по стану якісної підготовки та забезпеченню робочою силою й кваліфікованими кадрами в регіоні.

Кожна суспільно-економічна формація, за А. Ковальовим, дає замовлення на певний тип людини. У відповідності до цього, соціальним замовленням визначається й відповідна педагогічна концепція, що визначає всі конкретні форми педагогічної діяльності [5, с. 4].

Мета нашого дослідження – з'ясування критеріїв (від гр. *kriterion* – ознака для судження – ознака, підстава, мірило оцінки чого-небудь) якості вибору напряму допрофесійної підготовки в загальноосвітній школі, ролі соціальних замовлень у підготовці спеціалістів і кваліфікованих робітників певних галузей народного господарства як регіонального фактору оптимального вибору напрямів профілізації в загальноосвітній школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічна наука приділяє увагу питанням вибору професії, професійної орієнтації школярів, профільно-диференційованої освіти (Л. Денисенко, С. Загребельний, В. Мадзігон, А. Самодрин, В. Тищенко), процесам засвоєння дитиною соціального досвіду, механізмам її соціалізації (Л. Виготський, О. Леонтьєв, А. Лурія, С. Рубінштейн та ін.), безпосередньо процесу соціалізації (П. Плотніков) [10, с. 14–18]. Сучасні аспекти цієї проблеми знайшли своє відображення у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників Г. Андреевої, І. Кона, А. Мудрика, С. Савченко та ін. Розвиток проблеми профільності навчання у вітчизняній дореволюційній школі досліджували П. Сікорський, Н. Шиян та ін.

Невирішеним залишається питання оптимального вибору напрямів профілізації навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі з урахуванням потреб соціального замовлення як вирішального регіонального фактору та вироблення критеріїв ефективності впровадження системи допрофесійної підготовки в умовах освітнього округу.

Сучасна загальноосвітня школа в своїй більшості (особливо у сільській місцевості) не орієнтована на необхідну, визначену соціально-економічними та регіональними чинниками допрофесійну профільну підготовку школярів. Завданню вироблення методики вибору напряму профільної освіти в конкретному навчальному закладі в контексті його регіонального відтинку не надано поки що достатньої уваги педагогічною наукою. Сучасна наука повинна розробити критерії зважування досягнень та результативності від упровадження допрофесійної підготовки в умовах освітнього округу.

Нині в Україні відсутня системна практика аналізу та визначення перспективної прогнозованої потреби ринку праці в спеціалістах у найближчі 10–15 років.

Перспективність обраної професії залежить від правильного вибору напряму допрофесійної підготовки в конкретному загальноосвітньому закладі чи в просторі навчально-освітнього регіону. Це питання потребує невідкладного вирішення у загальнодержавних масштабах, бо відсутність системи впровадження в освітній простір результатів прогнозування потреби фахівців на ринку праці призводить до кількох взаємообумовлених негативних соціально-економічних наслідків: нераціонального використання бюджетних коштів для здійснення профільно-допрофесійної та професійної підготовки молоді за спеціальностями, які не матимуть попиту в галузях народного господарства регіону-замовника, а підготовлені за такою схемою фахівці поповнять лави безробітних, на які будуть витрачатися величезні бюджетні асигнування для виплати матеріальної соціальної допомоги безробітним, для перекваліфікації, в той час, як підприємства певного регіону матимуть вакансії за спеціальностями через відсутність вчасно підготовлених кадрів. Паралельно із зазначеними негараздами йтимуть неодмінно і побічні соціально небезпечні прояви: ріст злочинності, невдоволеності населення, так звані «безробітні» поповнять лави працюючих нелегально, тих, що не сплачує податки та обов'язкові відрахування до пенсійного та інших державних фондів. Також вибір учнем профілю за малочисленим соціально-професійним замовленням спричинить перенасичення ринку праці, надлишок фахівців у конкретному регіоні, а це потягне за собою необхідність перекваліфікації чи залучення цих людей до виконання низькооплачуваної, некваліфікованої праці, дасть ріст числа безробітних.

Виклад основного матеріалу. Вирішенню вищезазначених проблем повинна сприяти загальноосвітня школа. Серед найсуттєвіших якісних характеристик сучасної сільської школи, які визначила дослідниця Н. Шиян, є безальтернативність в освітньому просторі, поліфункціональність діяльності школи та вчителя, тісний зв'язок із народними традиціями, велика значущість трудового виховання. Це певною мірою наближає учня до вибору майбутньої професії, але, разом з тим, і звужує рамки вибору у спектрі професій. Сучасні реалії вимагають від випускника школи бути конкурентноздатним при вступі до вищих навчальних закладів, володіти соціальною мобільністю. Віддалена сільська школа не завжди здатна реалізувати хоча б вузькорегіональне соціальне замовлення, не говорячи вже про широку парадигму допрофесійних уподобань сучас-

ного школяра [15, с. 8–12].

Навчальною метою у профільній школі повинна виступати інтеграція учня в суспільство шляхом педагогічного супроводу. На думку Н. Ничкало, в нових соціально-економічних умовах наш трудовник може бути конкурентоспроможним лише за наявності трьох взаємопов'язаних чинників – інтелектуального потенціалу, духовності, високого професіоналізму [8, с. 3–5].

Практичне завдання нашого дослідження полягає в тому, щоб: з'ясувати принципи професійного визначення випускників шкіл; виявити обумовленість вибору профілю навчання в загальноосвітній школі, спираючись на регіональні історичні, економіко-географічні традиції; розробити критерії ефективності впровадження системи допрофесійної підготовки в умовах освітнього округу; виробити рекомендації органам виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо розробки регіональних програм соціально-економічного розвитку. Епіцентром і реалізатором визначених завдань повинні стати освітньо-економічні регіони країни. Перед ними постало завдання конкретизувати питання позитивної трансформації суспільства, вдосконалити систему освіти, переорієнтувати зміст навчання і виховання у бік кращих світових зразків, соціально захистити учнів і вчителів. Для цього потрібно мати нові парадигми в освіті, сучасні технології, перевести навчальні заклади в режим розвитку [2, с. 77–79].

Для втілення практичної частини дослідження ми обрали десять ЗНЗ Кременчуцького регіону Полтавської області, які територіально покривають увесь регіон, що унеможливило зсув вибірки за територіальним принципом. Біля них розташовані підприємства сільськогосподарського напряму, гірничо-збагачувальний комбінат, машинобудівний завод, хімічне виробництво, сталеливарне виробництво.

Серед вироблених нами критеріїв оцінки якості та ефективності впровадження системи допрофесійної підготовки в загальноосвітніх ЗНЗ освітнього регіону є: якісний показник кваліфікаційного рівня педагогів; наявність матеріально-технічної бази, підручників, інформаційно-комп'ютерного забезпечення, методичних посібників, спортивного, лабораторного та тренувального обладнання тощо; % учнів 10–11 класів, охоплених допрофесійною (профільною) підготовкою відповідно до їхніх професійних здібностей; % випускників 11 класів певного профілю регіону до навчальних (робочих – на виробництві) місць за напрямами підготовки, що наявні у регіоні; % випускників 11 класів, які обрали спеціальність навчання відповідно до напряму допрофесійної підготовки; % випускників 11 класів, що не вступили до ВНЗ відповідного професійного спрямування згідно з профілями; % руху учнів – випускників 9-х класів між школами з метою вибору профілю.

1. Якісний показник кваліфікаційного рівня педагогів, що викладають у 10–11 класах (КРР) пропонуємо визначати за наступною формулою: $KRP = (1a + 0,64b + 0,36c + 0,1d + 0e)/K$, де: a – кількість педагогів вищої кваліфікаційної категорії; b – кількість педагогів першої кваліфікаційної категорії; c – кількість педагогів другої кваліфікаційної категорії; d – кількість педагогів з кваліфікаційною категорією «спеціаліст»; e –

кількість педагогів, що не мають відповідної освіти; К – кількість учителів (сума а, в, с, d, е). При цьому рекомендуємо виводити середньозважений показник КРР.

$KRP = (KRP1 + KRP2) / 2$, де: КРР1 – показник

кваліфікаційного рівня педагогів, що викладають усі предмети навчального плану в 10–11 класах; КРР2 – показник кваліфікаційного рівня педагогів, що викладають профільні предмети навчального плану в 10–11 класах (табл. 1):

Таблиця 1.

№ школи	а	в	с	D	е	K1	KRP1	а	B	с	d	е	K2	KRP2	KRP	
Лицей №4	27	3	2	3	0	35	0,86	7	1	0	0	0	8	0,96	0,91	високий
Колег. №25	20	3	1	2	0	26	0,86	4	2	0	0	0	6	0,88	0,87	високий
ЗОШ №14	14	3	1	4	0	22	0,76	6	1	0	0	0	7	0,95	0,86	високий
ЗОШ №3	9	5	2	1	0	17	0,77	3	1	0	0	0	4	0,91	0,84	високий
СШ №10	16	6	3	2	0	27	0,78	5	3	0	0	0	8	0,87	0,82	високий
ЗОШ №1	18	5	5	1	0	29	0,80	7	1	2	1	0	11	0,77	0,79	високий
ЗОШ №20	9	5	1	2	0	17	0,75	2	1	1	0	0	4	0,75	0,75	високий
ЗОШ №7	6	4	0	5	0	15	0,6	1	1	0	0	0	2	0,82	0,71	високий
ЗОШ №9	5	5	0	3	0	13	0,65	0	2	0	0	0	2	0,64	0,65	високий
ЗОШ №19	14	4	2	9	0	29	0,63	3	1	1	3	0	8	0,54	0,59	середній
	138	43	17	32	0	230	0,75	38	14	4	4	0	60	0,809	0,778	високий

2. Наявність матеріально-технічної бази визначається усередненим показником за формулою: $a = (a1/a2) * 100$, де: а1 – фактична наявність підручників; а2 – кількість учнів; а – % забезпечення підручниками; в1 – фактична наявність іншої навчальної літератури; в2 – кількість учнів; в – % забезпечення іншою навчальною літературою; с1 – наявність

оплачуваного кабінету; с2 – необхідна кількість оплачуваних кабінетів; с – % забезпечення; d – % тем профільного предмета, з яких є ліцензоване програмне забезпечення.

Середньозважений показник: $TB = (a + v + c + d) / Z$, де: Z – кількість видів засобів навчання (табл. 2):

Таблиця 2.

№ школи	а1	а2	а	в1	в2	в	с1	с2	с	d	Z	TB
4	158	192	83,0	712	192	371,0	4	4	100,0	60,0	4	153,5
25	82	114	72,0	540	114	474,0	2	3	67,0	1,0	4	153,5
9	20	41	49,0	122	41	298,0	1	1	100,0	0	4	111,7
10	111	111	100,0	80	111	72,0	3	3	100,0	100,0	4	93,5
1	69	69	100,0	54	69	79,0	2	2	100,0	27,0	4	76,5
14	56	56	100,0	70	56	125,0	1	2	50,0	0	4	68,8
3	33	52	64,0	105	52	202,0	1	3	34,0	0	4	75,0
7	24	52	46,0	28	52	53,8	1	2	50,0	0	4	37,5
19	35	60	59,0	35	60	59,0	1	2	50,0	0	4	42,0
20	77	73	17,6	121	73	55,0	1	4	25,0	0	4	24,4
												83,64

3. % учнів 10–11 класів, охоплених допрофесійною (профільною) підготовкою відповідно до їхніх професійних здібностей визначається за формулою: $a = (a1/a2) * 100$, де: а – % учнів 10–11 класів, охоплених допрофесійною (профільною) підготовкою відповідно до їхніх професійних здібностей; а1 – фактична кількість учнів 10–11 класів, охоплених допрофесійною (профільною) підготовкою відповідно до їхніх професійних здібностей (визначається за спеціальними методиками Є. Клімова [4, с. 203–207], А. Голомштока [1, с. 35–41] практичними психологами з виділенням напрямів професій: «людина-людина», «людина-техніка», «людина-знак», «людина-природа», «людина-художній образ»: а2 – усього учнів 10–11 класів за списком (табл. 3).

4. % випускників 11 класів певного профілю регіону до навчальних (робочих – на виробництві) місць за напрямками підготовки, що наявні в регіоні (загальнорегіональний показник) визначається за формулою: $a = (a1/a2) * 100$, де: а – % випускників 11 класів певного профілю регіону до навчальних місць у навчальних закладах вищого рівня за на-

Таблиця 3.

№ школи	а1	а2	а
10	100	112	89
25	94	117	80
4	139	191	73
9	30	41	73
20	47	67	70
1	46	68	68
7	27	52	52
14	27	56	48
3	21	52	40
19	20	60	33
Загальний показник	551	816	68

прямами підготовки; а1 – кількість випускників; а2 – чисельність вільних навчальних місць у навчальних закладах найвищого рівня за напрямками підготовки випускників (статистика щодо планів набору до навчальних закладів за професіями); $v = (a1/v2) * 100$, де: в – % випускників 11 класів певного профілю до робочих місць у регіоні за напрямками підготовки; а1 – кількість випускників; в2 – чисельність вільних робочих місць у регіоні

за напрямами підготовки випускників (статистика регіонального Центру зайнятості населення).

Середньозважений показник: $Z = (a1/(a2+v2)*100$,

де: Z – % випускників 11 класів певного профілю регіону до навчальних (робочих – на виробництві) місць за напрямами підготовки (табл. 4):

Таблиця 4.

Напря́м професії	a1 (випускників)	a2 (місць у ПТУ, ВНЗ)	A, %	v2 (робочих місць)	B, %	Z, %
«людина-людина»	376	460	81,73	40	940	75,2
«людина-техніка»	385	875	44	429	89,74	29,52
«людина-знак»	420	320	131,25	23	1826	72,23
«людина-природа»	228	390	58,46	47	485	52,17
«людина-художній образ»	70	60	116,66	4	1750	109,37
Універсальний профіль	280	0	-	-		
Загальний показник	1759	2105	83,56	203	866,5	

5. % випускників 11 класів, які обрали спеціальність навчання відповідно до напряму допрофесійної підготовки визначається за формулою: $a = (a1/a2)*100$, де: a – % випускників 11 класів, які обрали спеціальність навчання відповідно до напряму допрофесійної підготовки; a1 – фактична кількість випускників; a2 – усього випускників (табл. 5):

Таблиця 5.

№ школи	a1	a2	a
10	35	44	80
4	47	79	59
25	14	27	52
20	9	21	43
1	26	63	41
3	8	29	28
7	5	18	28
19	4	26	15
9	2	14	14
14	Універсальний клас	19	0
			40

6. % випускників 11 класів, що не вступили до ВНЗ відповідного професійного спрямування згідно з профілями визначається за формулою: $a = (a1/a2)*100$, де: a – % випускників 11 класів, що не вступили до ВНЗ відповідного професійного спрямування згідно з профілями; a1 – фактична кількість; a2 – усього випускників (табл. 6):

Таблиця 6.

№ школи	a1	a2	a
10	9	44	20,45
4	30	79	37,97
25	13	27	48,14
20	12	21	57,14
1	37	63	58,73
7	13	18	72,22
3	21	29	72,41
19	22	26	84,61
9	12	14	85,71
14	Універсальний клас	19	0
Разом	100	321 (без ЗОШ №14)	51,09 %

7. % руху учнів – випускників 9-х класів між школами з метою вибору профілю визначається за формулою: $a = (a1/a2)*100$, де: a – % руху учнів – випускників 9-х класів між школами з метою вибору профілю; a1 – фактична кількість учнів – випускників 9-х класів, що переходять в іншу школу з метою вибору профілю; a2 – усього випускників (табл. 7).

Таблиця 7.

№ школи	a1	a2	a
3	23	8	34,8
9	17	3	17,6
1	25	5	20
25	65	13	20
7	21	3	14,3
10	56	6	10,7
14	25	4	16
20	42	3	7
4	92	1	1,1
19	28	0	0

Була зроблена вибірка даних за 2011–2012 н.р. (була облікована кількість випускників 9 та 11 класів контрольних шкіл, визначено кваліфікаційний рівень педагогів, що викладають в 11 класах, якісний стан забезпечення підручниками, навчальними кабінетами та іншими засобами навчання, визначено практичними психологами за спеціальними методиками Е. Клімова, А. Голомштока професійні нахили та здібності учнів 10–11 класів з виділенням напрямів професій: «людина-людина», «людина-техніка», «людина-знак», «людина-природа», «людина-художній образ», визначено % випускників 11 класів, які обрали спеціальність навчання відповідно до напряму допрофесійної підготовки, а також проаналізовано стан руху учнів – випускників 9-х класів між школами з метою вибору профілю.

При розгляді статистичних досліджень першого критерію в контрольних навчальних закладах помітили, що з 10 шкіл – 6 мають показник, вищий за середній показник по контрольних школах. Визначено, що лише 1 школа з 10 має середньозважений показник кваліфікаційного рівня педагогів 0,59, що свідчить: за критеріями першого показника майже всі контрольні школи якісно добирають педагогічні кадри для роботи з учнями у профільних класах.

Отже, від якості підбору педагогічних кадрів, їхньої кваліфікації прямо чи, принаймні, у більшості випадків, залежить якість організації навчально-виховного процесу та її результативність. Дослідниця Ю. Каліночкіна вказує, що вчитель психологічно не готовий до роботи у профільних класах і не хоче витрачати власний час на вдосконалення фахової майстерності, створення програм курсів за вибором, тестів та інших форм оцінки знань учнів. Саме тому на курсах підвищення кваліфікації необхідно передбачити підготовку педагогічних кадрів до роботи в профільних класах, роботу з керівними та педагогічними кадрами у міжкурсовий період:

проведення семінарів, виїзних засідань секторів, лабораторій, кафедр; організацію проектної діяльності. Назріла необхідність випереджувального характеру розробок у галузі забезпечення системи профільного навчання старшокласників [3, с. 89].

При розгляді статистичних матеріалів *другого* критерію у досліджуваних навчальних закладах стає очевидним нерівномірне матеріально-технічне забезпечення навчально-виховного процесу в профільних класах. При цьому, предмети навчального плану, які викладаються на академічному рівні і є спорідненими з профільними курсами, обов'язково повинні мати високий рівень забезпеченості. Наприклад, при вивченні історії на профільному рівні географія вивчається на рівні академічному. Відсутність картографічного матеріалу, низький рівень роботи з контурними картами на уроках географії призводить до зниження вмінь використовувати карти і на уроках історії. Лише у 4-х школах з 10 досліджуваних критерій якості «Нааявність матеріально-технічної бази» середньозважений показник перевищує середній серед цих закладів. До кращих закладів по забезпеченню потрапили лицей, колегіум, спеціалізована школа та школа №9, у якій проведено комплексний капітальний ремонт приміщень, комунікацій, закуплене нове обладнання, навчальні кабінети. Решта шкіл має надзвичайно низькі показники забезпеченості, що в цілому ставить під сумнів якість організації профільного навчання.

Недостатній рівень забезпеченості підручниками, інформаційно-комп'ютерними програмами, методичними посібниками, спортивним, лабораторним і тренувальним обладнанням призводить до висновку, що коефіцієнт забезпеченості та його постійне підвищення відіграє особливе значення в організації профільного навчання в умовах регіону.

Шляхами підвищення коефіцієнту є: значні капітальовкладення в матеріально-технічну базу закладів; упровадження конкретного профілю для учнів регіону в певному закладі, де створені необхідні умови (наприклад, класи спортивного профілю відкриваються для учнів регіону тільки в тій школі, де є спортивний майданчик зі штучним покриттям, спортивний зал із необхідним гімнастичним обладнанням, тренажерний зал, плавальний басейн тощо. У разі відсутності в цьому закладі відповідних педагогічних кадрів із високим рівнем підготовки залучаються педагоги інших навчальних закладів); перегрупування між школами обладнання, бібліотечного фонду, програмного комп'ютерного забезпечення тощо.

При розгляді статистичних матеріалів *третього* критерію у досліджуваних навчальних закладах ми помітили, що профіль навчання частини учнів 10–11 класів не відповідає їхнім професійним здібностям.

В основу диференціально-діагностичного опитувальника (ДДО) Є. Клімова закладена ідея про поділ усіх існуючих професій на 5 типів за ознаками предмета чи об'єкта, з яким взаємодіє людина в процесі праці, та модифікована методика професійних інтересів і професійної спрямованості «Карта інтересів А. Голомштока». Причини цього криються у низькому рівні роботи психологів, педагогів, батьків щодо вибору учнем майбутньої професії відповідно до своїх здібностей. А також у тому, що учні не мають достатнього вибору про-

філів навчання (школи-аутсайтери – це маленькі, однокомплектні школи). Завдання кожного педагога, класного керівника, керівника навчального закладу полягає в тому, щоб правильно діагностувати здібності, виявити нахили дитини та допомогти обрати профіль, школу, клас.

При розгляді статистичних досліджень *четвертого* критерію в Кременчуцькому регіоні відмічаємо, що % випускників 11 класів певного профілю регіону до навчальних (робочих – на виробництві) місць за напрямками підготовки, які наявні в регіоні, різко коливається. Це свідчить про проблеми у наборі випускників на навчання за напрямками: «людина-техніка», «людина-природа». Нестача робочих рук випускників на виробництві демонструє показник у напрямку «людина-техніка» – 89, 74%. Хоча останні два роки навчання в школі спрямовувались для цих учнів саме в цьому напрямі, використовувався кадровий потенціал, витрачалися бюджетні кошти. Разом з тим, спостерігаємо, що є надлишок учнів, готових вступати на напрям підготовки «людина-знак» і «людина-художній образ». Надзвичайно вражає показник у напрямі підготовки «людина-людина» (940%), у напрямі підготовки «людина-знак» (1826%), у напрямі підготовки «людина-художній образ» (1750%), що вказує на той факт, що найближчим часом триватиме перевиробництво кадрів відповідних напрямів. У цілому ж середньозважений показник свідчить, що найближчі 5–10 років випускники шкіл, ПТНЗ та ВНЗ у Кременчуцькому біосферному регіоні будуть затребувані, крім напрямку підготовки «людина-художній образ» (109,37%). А середньозважений показник за напрямом «людина-техніка» (29,52%) вказує, що високотехнологічному виробництву ще 10 років бракуватиме інженерів. Саме тому керівникам ВНЗ, ПТНЗ, які готують фахівців за напрямом «людина-художній образ», необхідно передбачити отримання цими студентами додаткових – можливо, суміжних спеціальностей, а керівникам загальноосвітніх закладів вивчати можливість розвитку політехнічних напрямів профільної підготовки.

При розгляді статистичних матеріалів *п'ятого* критерію в досліджуваних навчальних закладах спостерігаємо, що % випускників 11 класів, які обрали спеціальність навчання відповідно до напрямку професійної підготовки, в середньому між досліджуваними школами складає 40%. Найкращими показниками наділені заклади нового типу, де навчальні плани спрямовані на здобуття освіти певного профілю, кадровий склад висококваліфікованих педагогів здатен «запалити» в учня любов до майбутньої професії, та великі школи, де є можливість фуркації при виборі напрямку підготовки. Найвищий показник (80%) має спеціалізована школа №10 із поглибленим вивченням іноземної мови. До цього закладу діти приймаються за конкурсом і цілеспрямовано вивчають іноземну мову з 1 класу. Показник нижче середнього серед досліджуваних мають заклади, з обмеженим вибором профілю навчання, де, на жаль, «профіль» визначає кваліфікація та спеціальність класного керівника 10 класу.

При розгляді статистичних досліджень згідно з *шостим* критерієм відсоток випускників 11 класів, що не вступили до ВНЗ відповідного професійного спрямування згідно з профілями, найнижчий і нижче середньостатистичного контрольних закла-

дів у трьох ЗНЗ – це як і в критерії №3. Причина у високій якості комплексного інтегрального показника якості вибору профілю та підготовки учнів.

При розгляді статистичних досліджень щодо *своного* критерію було відмічено, що відсоток руху учнів – випускників 9-х класів між школами з метою вибору профілю в досліджуваних закладах різний. Причини цього криються в наступному: окремі навчальні заклади знаходяться у місцях, що обмежуються транспортною розв'язкою; частина навчальних закладів (наприклад, спеціалізована школа № 10, ліцей № 4) мають низький відсоток добору учнів у зв'язку з тим, що рівень знань власних учнів із профільних дисциплін на порядок вище учнів інших загальноосвітніх шкіл; незатребувані учнями інших шкіл профілі, низький рівень підготовки, навчально-матеріальної бази та кадрового забезпечення.

При аналізі місця проживання та роботи працівників підприємств із 15 досліджуваних лише на одному відсоток працівників, що проживають у районі підприємства, становив 48,7 %, і то це випадковий фактор, бо підприємство невелике, а працівники, які працюють на ньому, в своїй більшості мають стаж роботи на цьому підприємстві понад 30 років і за цей час змінили місце проживання, залишаючись працювати на звичному для них робочому місці. В решті випадків такий % коливається від 54 до 78. Враховуючи цей показник, одним із факторів вибору допрофесійної підготовки у школі повинен бути фактор «найближчого підприємства».

П. Михед доцільно піднімає проблему створення ефективної регіональної освітньо-культурної моделі, що передбачає формування потужної науково-методичної бази. Серед проблематики наукових досліджень ВНЗ (зокрема, педагогічного) він вбачає постійний аналіз функціонування як регіональної системи освіти, так і її окремих елементів [7, с. 60–61].

За словами В. Стрекозіна, педагог повинен визначити для учня доцільний та ефективний характер роботи, знаючи особистісне замовлення учня на освіту, його здатність до її здобуття [12].

Високі показники залучення випускників до навчання за професіями, необхідними для роботи на гірничо-збагачувальній комбінаті, машинобудівних заводах, підприємствах хімічного та сталеливарного виробництва повинні зумовлюватися престижністю, що підтримується високим рівнем заробітної плати, наявністю автоматизації праці, можливістю отримати від підприємства соціальні пільги (плата підприємством за навчання, відпочинки за рахунок підприємства, пільгове отримання житла, оздоровлення дітей, забезпечення проїзду до місця роботи тощо).

Велику роль у виборі професії та роботі на цих підприємствах повинен відігравати фактор «традиції трудових династій». Серед випускників досліджуваних шкіл регіону продовжують трудові династії 21,1%. Це ще раз підтверджує важливу роль у профорієнтаційній роботі сім'ї учня.

Отже, виходячи з мети та завдань дослідження, було з'ясовано, що соціальні замовлення у підготовці спеціалістів і кваліфікованих робітників певних галузей народного господарства є визначальними у виборі напрямів профілізації в загальноосвітній школі. Були визначені основні критерії якості вибору напрямів допрофесійної підготовки у школах.

Вибір профілю навчання в ЗНЗ повинен базуватися на природних нахилах і здібностях учнів, ступені взаємодії загальноосвітніх закладів із ВНЗ та ПТУ, рівні їхнього навчально-методичного забезпечення, кадровому потенціалі.

Органи місцевого самоврядування при розробці регіональних програм соціально-економічного розвитку повинні динамічніше створювати умови для профільного навчання учнів у старшій школі [6, с. 15–23].

Висновок. Розв'язання означених вище проблем можливе через:

- створення регіональних освітніх округів, відповідних науково-методичних рад, які б мали змогу вивчати стан ринку праці, потребу в кваліфікованих кадрах і робочій силі, орієнтували ВНЗ на швидку модернізацію закладів із метою надання освітніх послуг за затребуваними ринком праці професіями, задавали напрями допрофесійної підготовки в загальноосвітніх школах, аналізували якість надання допрофесійної підготовки;

- педагогічних колективів разом із психологічною службою шкіл, центрів соціальних служб для молоді, фахівцями центрів зайнятості населення учням 7–10 класів допомогти у визначенні професійної спрямованості та орієнтувати вчителів у виборі відповідного змістового освітнього простору школярів, забезпечивши варіативність і доступність;

- роботу місцевих органів управління освітою, фахівців методичних служб і професорсько-викладацького складу ВНЗ, що повинна бути спрямована на подання необхідної допомоги школам у доборі навчально-методичного оснащення, у створенні матеріально-технічної бази, яка потрібна для здобуття учнями профільної освіти, у підготовці кадрів;

- залучення інвестицій базових підприємств регіону для фінансування підготовки кваліфікованих робітників та організації профільної освіти;

- створення ефективної регіональної освітньо-культурної моделі, що передбачає формування потужної науково-методичної бази;

- урахування адміністраціями шкіл, органами управління освітою при виборі профілю навчання в конкретному навчальному закладі його економіко-географічного розташування: відстані школи від підприємств та організацій регіону, наближеності до школи ВНЗ, ПТУ;

- перегляд адміністраціями ЗНЗ стану формування мережі профільних класів, упровадження комплексного вивчення потреб соціальних замовників регіону, навчальних можливостей учнів, запитів батьків і громадськості, орієнтуючись на потреби ринку праці в найближчі 10–15 років;

- професійно-просвітницьку роботу в школі, яка повинна сформулювати уявлення учня про спектр професій у напрямі вибраного профілю навчання, запит на певну навчальну діяльність;

- вчасне прогнозування потреб ринку праці, сприяння досягненню збалансованості між попитом і пропозицією фахівців на ринку праці.

Більшість із зазначених соціально-педагогічних та економічних проблем (соціалізація випускника школи, оптимальний вибір професії, готовність навчального закладу до здійснення профільної освіти, працевлаштування випускника тощо) є важливими для вирішення економічних і соціальних проблем регіону і вимагають до себе підвищеної уваги.

 Література

1. Голомшток А. Е. Выбор профессии и воспитание личности школьника – воспитательная концепция профессиональной ориентации / А. Е. Голомшток. – М. : Просвещение, 1979. – С. 35–41.
2. Горпинюк В. Соціальне замовлення – гуманне, демократичне мислення // Рідна школа. – 1998. – №3 (820).
3. Каліночка Ю. М. Здійснення науково-методичного супроводу впровадження профільного навчання в умовах освітнього округу / Ю. М. Каліночка // Педагогічний дискурс. – 2010. – №8. – С. 89.
4. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – М. : Просвещение, 1989. – С. 203–207.
5. Ковалев А. П. Педагогические системы: оценка текущего состояния и управление: учеб. пособие. / А. П. Ковалев. – Харьков : ХГУ, 1990. – 156 с.
6. Лист Міністерства освіти і науки України від 28.10.02 р. №1/9-472 «Про застосування Закону України «Про загальну середню освіту» щодо розширення мережі та організації навчально-виховного процесу у гімназіях, ліцеях, колегіумах» // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – К. : Педагогічна преса, 2002. – №24. – 32 с.
7. Михед П. Педагогічний вуз у регіональній культурно-освітній моделі // Рідна школа. – 1996. – №9.
8. Ничкало Н. На порозі нового тисячоліття / Н. Ничкало // Рідна школа. – 1998. – №3 (820).
9. Ніколаєнко С. До питання формування комплексної законодавчої бази у сфері освіти // Імідж сучасного педагога. – 2004. – № 2–3 (41–42).
10. Плотніков П. Педагогічні дослідження соціально-ціннісних орієнтацій учнівської молоді промислового регіону в процесі її соціалізації // Імідж сучасного педагога. – 2004. – № 4 (43).
11. Самодрин А. П. Профільне навчання в середній школі. – Кременчук, 2004. – 384 с.
12. Стрекозин В. П. Актуальные вопросы дальнейшего совершенствования урока / В. П. Стрекозин. – М., 1996.
13. Титаренко Т. Рання молодість: проблеми смислотворення, подальше професійне й життєве самовизначення // Основи практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.: підручник – Вид. 2-е, стереотип. – К. : Либідь, 2001. – 536 с.
14. Угвієнко Т. Методичне забезпечення аграрної освіти: стан та проблеми / Т. Угвієнко. // Рідна школа. – 1998. – №3 (820).
15. Шиян Н. Особливості навчального процесу загальноосвітньої школи сільської місцевості / Н. Шиян // Імідж сучасного педагога. – 2004. – № 2–3 (41–42).

УДК 37.07

Надія Мельник

ОСНОВНІ НАПРЯМИ, ВИДИ ТА ФОРМИ УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В ОСВІТНЬОМУ ОКРУЗІ

A Розглядаються основні напрями, види та форми управління в освітньому окрузі, реалізація яких дозволяє створити послідовну, багатоступеневу систему надання якісних освітніх послуг, забезпечити ефективну реалізацію наступності у формуванні особистості, розвитку обдарованості, професійному самовизначенні.

Ключові слова: освітній округ, суб'єкти освітнього округу, мережева взаємодія, державно-громадське управління, допрофільна підготовка та профільне навчання, інклюзивна освіта.

Надежда Мельник. Основные направления, виды и формы управления организационно-педагогической деятельностью в образовательном округе.

A Рассматриваются основные направления, виды и формы управления в образовательном округе, реализация которых позволяет создать последовательную, многоступенчатую систему предоставления качественных образовательных услуг, обеспечить эффективную реализацию преемственности в формировании личности, развития одарённости, профессиональном самоопределении.

Ключевые слова: образовательный округ, субъекты образовательного округа, сетевое взаимодействие, государственно-общественное управление, допрофильная подготовка и профильное обучение, инклюзивное образование.

Nadiya Mel'nyk. Main types, kinds and forms managing organizational and pedagogical activities in educational district.

S The article outlines the main directions, types, and forms of activity management in the educational district those implementation allows to create a consistent, multi-level system providing quality educational services to ensure effective implementation of succession in the formation of personality, talent development, professional selfdetermination.

Key words: educational district, subjects of educational district, networking, state & public administration, preprofile and profile training, inclusive education.

Актуальність дослідження і постановка проблеми.

Освітній округ як добровільне об'єднання навчальних закладів у межах певної адміністративно-територіальної одиниці покликаний забезпечити досягнення таких освітніх результатів, які б відповідали цілям розвитку особистості й сучасним вимогам суспільства. В освітньому окрузі забезпечується кооперація діяльності різноманітних навчальних закладів, оптимальне використання їхніх матеріально-технічних, фінансових і кадрових ресурсів, формується цілісна освітня система, яка дозволяє розвивати індивідуальні здібності кожної особистості. Здобуваючи освіту в навчальних закладах за місцем проживання, дитина може відвідувати заняття з поглибленого вивчення окремих предметів в опорному навчальному закладі та брати участь в освітніх, спортивних, культурних програмах інших установ, що входять до складу освітнього округу.

Освітній округ у сучасних умовах – шлях до якісної освіти, оскільки дозволяє створити послідовну, багатоступеневу систему надання якісних освітніх послуг. Це потребує чіткого визначення основних напрямів, видів і форм управління організаційно-педагогічною діяльністю в окрузі.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми організації й діяльності освітніх округів у контексті оптимізації мережі ЗНЗ розкриті в працях Д. Дейкуна, Д. Дзвінчука, Ю. Луковенка, А. Мазака, І. Осадчого, О. Пастовенського, В. Паламарчука, В. Проскуніна, С. Сологуба та Л. Юрчука.

Мета статті – окреслити основні напрями, види та форми управління організаційно-педагогічною діяльністю освітнього округу в сучасних умовах, мережеву взаємодію навчальних закладів – суб'єктів освітнього округу.

Виклад основного матеріалу. В умовах освітнього округу збільшуються можливості дошкільної освіти щодо раннього розвитку особистості, виявлення обдарованості, задатків, сприяння формуванню здібностей, талантів на основі компетентнісного та особистісно зорієнтованого підходів і створення розвивального середовища.

У загальній середній освіті можливо переглянути зміст, здійснити реальну профілізацію, оптимальну інтеграцію та диференціацію, індивідуалізацію та інформатизацію, належне навчально-методичне забезпечення, запровадити інновацій-